

גורל מוסר משה

200

(1) Lessons in Leadership

1 It was one of the great moments of personal transformation, and it changed not only Moses but our very conception of leadership itself.

6 By the end of the book of Numbers, Moses' career as a leader seemed to have come to its end. He had appointed his successor, Joshua, and it would be Joshua, not Moses, who would lead the people across the Jordan into the Promised Land. Moses seemed to have achieved everything he was destined to achieve. For him there would be no more battles to fight, no more miracles to perform, no more prayers to say on behalf of the people.

11 It is what Moses did next that bears the mark of greatness. For the last month of his life he assembled the people and delivered the series of addresses we know as the book of Deuteronomy or *Devarim*, literally "words." In them, he reviewed the people's past and foresaw their future. He gave them laws. Some he had given them before but in a different form. Others were new; he had waited to announce them until the people were about to enter the land. Linking all these details of law and history into a single overarching vision, he taught the people

16 to see themselves as an *am kadosh*, a holy people, the only people whose sovereign and lawgiver was God Himself.

21 If someone who knew nothing about Judaism and the Jewish people were to ask you for a single book that would explain them both - who Jews are and why they do what they do - the best answer would be Deuteronomy. No other book so encapsulates and dramatises all the key elements of Judaism as a faith and way of life.

26 In a much-watched TED talk, and a book with the same name,¹ Simon Sinek says that the transformative leaders are those who "Start with Why." More poetically, Antoine de Saint-Exupery reputedly said, "If you want to build a ship, don't drum up people together to collect wood and don't assign them tasks and work, but rather teach them to long for the endless immensity of the sea."

31 In Deuteronomy, Moses gives the people their "why." They are God's people, the nation on whom He has set His love, the people He rescued from slavery and gave, in the form of the commandments, the constitution of liberty. They may be small but they are unique. They are the people who, in themselves, testify to something beyond themselves. They are the people whose fate will defy the normal laws of history. Other nations, says Moses, will recognise the miraculous nature of the Jewish story - and so, from Blaise Pascal to Nikolai Berdyaev and beyond, they did.

41 In the last month of his life Moses ceased to be the liberator, the miracle-worker, and redeemer, and became instead *Moshe Rabbenu*, "Moses, our teacher." He was the first example in history of a leadership type in which Jews have excelled: the leader as teacher.

46 Moses surely knew that some of his greatest achievements would not last forever. The people he had rescued would one day suffer exile and persecution again. The next time, though, they would not have a Moses to do miracles. So he planted a vision in their minds, hope in their hearts, a discipline in their deeds, and a strength in their souls that would never fade. When leaders become educators they change lives.

51 In a powerful essay titled "Who Is Fit to Lead the Jewish People?" Rabbi Joseph Soloveitchik contrasts the Jewish attitude to kings and teachers as leadership types.² The Torah places severe limits on the power of kings. They must not multiply gold, or wives, or horses. A king is commanded "not to consider himself better than his fellow Israelites nor turn from the law to the right or to the left" (Deut. 17:20).

(1)

MUSIC (3)
 א) אל כל ישראל. אלו הוכיח מקצתם
 הרי אלו שבשוק היו אומרים... אם היינו
 יושבים שם היינו משיבין לו... לפיכך
 בסוף משה מגדולם ועד קטנם ואמר
 להם. כל מי שיש לו תשובה יבא ויאמר.
 ספרי. הנה בדרך הטבע א"א. שם רבוא
 אנשים (מלבד נשים וזף) ישמעו כולם
 קול איש מדבר אליהם. אלא שהיה בזה
 מעשה נסים, ולמה הוצרכו הפעם לנס זה?
 מפני שתורה אפשר לשמוע מפי הרב
 ונפילו מפי התלמיד, ומי שלא בא או
 לא שמע היטב כששנה משה את פרקו
 לבי, הרי לומד מפי אהרן, מפי בניו או
 מפי הנשיאים (עירובין ג"ד). והרמב"ם
 במקדמתו הוסיף: "ואח"כ היו כל העם
 מתלבים ללמוד איש לאחיו מה ששמעו
 מפי משה, אבל בדברי תוכחה לא היה

2
 A king was only to be appointed at the request of the people. According to Ibn Ezra, the appointment of a king was permission, not an obligation. Abrabanel held that it was a concession to human frailty. Rabbenu Bahya regarded the existence of a king as a punishment, not a reward.³ In short, Judaism is at best ambivalent about monarchy – that is to say, about leadership as power.

On the other hand, its regard for teachers is almost unlimited. "Let the fear of your teacher be as the fear of Heaven," says the Talmud (Pesaḥim 108b). Respect and reverence for your teacher should be greater even than respect and reverence for your parents, rules the Rambam, because parents bring you into this world, while teachers give you entrance to the World to Come.⁴

When someone exercises power over us, he diminishes us, but when someone teaches us, he helps us grow. That is why Judaism, with its acute concern for human dignity, favours leadership as education over leadership as power. And it began with Moses, at the end of his life.

4 "איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם" (א, י"ב)

377' אהרן - "ומשאכם" - מלמד שהיו אפיקורסין" (כ"ט)

משה רבינו טוען שאין הוא יכול לשאת לבדו את משא העם. וממשה נלמד לגבינו: כאשר טובל האדם מצרות, אל לו לשאת את כל משא הצער על עצמו. יתירה מזאת: כאשר האדם מתייחס לצרותיו כאילו הוא היחיד שיכול לשאת את משאם לבדו, הרי הוא אפיקורוס. ומדוע? משום שהוא חסר את האמונה בקב"ה, שיכול לעזור לו ולסייע במצב הקשה שנקלע אליו. על האדם לבקש מאת ה' שיישא ביחד איתו את משא ייסוריו.

על כגון זה מביאה הגמרא (ר"ה כ"ו ע"ב, מגילה י"ה ע"א): "לא הוו ידעי רבנן מאי (תהלים נ"ה, כ"ג): 'השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך'. אמר רבה בר בר חנה, יומא חד הווה אולינא בהדי ההוא טייעא (יום אחד הייתי מהלך עם ישמעאלי) הווה דרינא טונא, ואמר לי: שקול יהבך ושדי אגמלאי" (הייתי נושא משאוי, ואמר לי הישמעאלי: טול את משאך והשלך אותו על גמלי. מכאן למדתי את פירוש הפסוק: 'השלך על ה' יהבך').

וליהפך: כאשר האדם מצליח, עליו להיזהר לבל יתלה את כל ההצלחה בעצמו, כ"ג או ייחשב אפיקורוס. כשם שעליו להשליך את יהבו על ה' בצערו. כך עליו לתלות את הצלחתו בעזרת הקב"ה.

על הפסוק: "השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך" (שם) המשיל המגיד מדובנא משל, לאדם שנשא על כתפיו תיק כבד מאוד. ועבר לפניו בעל רכב והציע לו לעלות 'טרמפ' כדי להקל עליו. הודה לו אותו אדם ועלה על הרכב. והנה במהלך הנסיעה רואה בעל הרכב שאותו אדם לא הניח את תיקו על קרקעית הרכב, אלא ממשיך לשאת אותו על כתפיו, ויושב לא בנוח. פונה אליו הנהג ואומר לו שיניח את התיק על קרקעית הרכב וישב בנוח. עונה לו בעל התיק, כמתנצל, שלא נעים לו להעמיס על הרכב, ודי לו שהסכים לעשות עמו חסד ולהעלותו, ועל כן אינו רוצה להיות נצלן ולהכביד על רכבו גם את משא תיקו. הנה, ודאי הוא שאותו בעל התיק שוטה הוא, כיון שהרי זה בדיוק אותו משקל ואותו עומס אם התיק על כתפיו או שהוא על רצפת הרכב. כך גם כן לעניינינו - הקדוש ברוך הוא דואג לאדם ולכל צרותיו, ומה לו לומר להקב"ה שאת העומס' שלו בעסקיו או בצרותיו יקח הוא על עצמו, כאילו יכול האדם לשאת בעצמו את משא צערו, בלא ש'טריח' את הקב"ה לשאת ביחד עמו משא זה... והרי הדבר נטול הגיון ומחשבת שטות היא זו.

סדר כזה. וזה שנא: 'אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל'. שכל ישראל שמעו מפי משה. והטעם לזה, כי על דברי תורה שהי' משה אומר להם בשם ה'. אין מה להשיב. אחרי שאמרו: 'קרב אתה ושמע... ואת תדבר אלינו... ושמענו ועשינו' (לקמן ה'). אבל על דברי תוכחה (האמורים מפי משה, שיש גם להם 'טענות' עלינו), השנואים על 'הלצים', אם ישמעו איש מפי איש, בודאי שימצאו כאלה שיאמרו, אילו היינו שם, היינו משיבים על דבריו. נוסף על זה א"ל. שדברי תוכחה עושים את ההשפעה המקסימלית רק אם הם נשמעים מפי המוכיח בעצמו, אשר ראה און ונתרגש, וחם לבו בקרבו, ובהגיגו תבער אש. ואנחתו שוברת את לב השומעים מפיו (דוקא אבל לא מפי כתבו, ומכש"כ שלא יצמי אחרים ששמעו). ומעשה בגאון א', שהיה גואם בחסד עליון, והכל הי' רצין לשמוע תוכחה מפיו. ואחרי הסתלקותו נדפסו דרשותיו ולא עשו על הקוראים את הרושם הראוי, ואמרו כי אמנם מצאו יבספר את אותן הדרשות והתוכחות, ששמעו מפיו, אבל חסרה בהן... האנחה, שהי' המוכיח מוציא לפריקים בתוך הקרשה מעומק הלב ושהיתה שוברת את לב השומעים. ורק דברים הנוצאים מן הלב (אבל לא מן הכתב או איש מפי איש) נכנסים אל הלב.

2)

ירגיל האדם את עצמו לומר על כל דבר: "ברוך ה'!" "ה' יעזור ויסייעו". חז"ל אומרים, שהראשונה שהודתה להקב"ה מאז בריאת העולם היתה לאה אימנו, באומרה: "הפעם אודה את ה'". ועל מה הודתה? שקיבלה יותר ממה שמגיע לה. אם אדם כך מתרגל להודות לה' על כל מה שהוא עושה עמו, הרי ש"חסד יסובבנו", וה' יטיב לו כפל כפליים. אבל אם הוא בוטח ב"כוחי ועוצם ידי", הרי שאומרים לו משמים: אם בטוח אתה במעשיך ואינך זקוק לנו, אף אנו נשאיר אותך להסתדר לבדך. ואז אוי ואבוי לו לאותו מסכן, שאין לו עזרה צמודה של סייעתא דשמיא לציידו.

5
פ

דברים אלו צריכים להיות לנגד עיניהם של המנהיגים שלנו, אשר מתכרכבים תמיד לעיני כל העולם שיש בידינו את הצבא הטוב ביותר בעולם, מתוך תחושה של "כוחי ועוצם ידי". פעם יצא כרוז ישראלי המציע לבטוח בצה"ל - ה' ירחם! אכן, דבר טוב הוא שיש לנו צבא חזק, אבל כאשר בוטחים ב"כוחי ועוצם ידי", מיד הקב"ה מגרה את כל העולם נגדנו.

על כן נתחזק ונודה בכל מקום לקב"ה על שהוא העוזר, ובזכות כך הוא ידאג לחזק את מעמדנו בעיני העולם בכל עוז ותעצומות, ויִדְבֵּר שונאינו תחתינו, ויפר עצתם ויקלקל מחשבתם, ולא תעשנה ידיהם תושיה.

6

"איכה אִשָּׁא לְבַדִּי טְרַחֲכֶם וּמִשְׁאַכֶם וְרִיבְכֶם". ובמדרש איכה אמרו: "אילו זכיתם הייתם קוראים בתורה 'איכה אִשָּׁא לְבַדִּי, עֲכָשׂוּ שְׂלֵא זְכִיתֶם אֹתָם קוֹרְאִים 'איכה יִשְׁכַּח בְּדַרְוֵי'".

עיתו כה
והגזע פ

פירוש הדברים: "איזהו חכם הרואה את הנולד", וישראל שעליהם נאמר: "וְאָמְרוּ רַק עִסְיָחֶכֶם וּבִבּוֹן הַגּוֹי הַגְּדוֹל הַזֶּה", עיקר חכמתם צריכה להתבטא בזה שהם רואים את העתיד לבוא, ולא רק את ההווה והרגע. **לְעֵקֶדָה** נאמר: "וַיֵּרָא אֶת־הַמָּקוֹם מִרְחֹק", ואמרו במדרש: מה ראה? ראה ענן קשור בהר. אמר ליצחק: בני, רואה אתה מה שאני רואה? אמר לו: הן. אמר לשני נעריי: רואים אתם מה שאני רואה? אמרו לו: לא. אמרו: הואיל והחמור אינו רואה ואתם אין אתם רואים, שְׂבוּ־לָכֶם פֶּה עִסְיָחֶמּוֹר". **הַהֵר הוּא סֶמֶל לִישׁוּב וְצַמִּיחָה וּפְרִיחָה וּרְמֵז לַגְּאוּלָּה וַיִּשְׁוַעָה**, ככתוב: "וְאַתֶּם הָרִי יִשְׂרָאֵל עֲנַפְכֶם תִּתְּנוּ וּפְרִיֶכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל". ונאמר: "הַהָרִים וְהַגְּבְעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רָנָה". ונאמר: "מִה־נְּאֻוּ עַל־הָהָרִים רָגְלֵי מְבַשֵּׂר". ראה אברהם וראה יצחק, שקודם ההרים יהיו עננים כבדים, חושך וערפל. הם ראו את "הַמָּקוֹם מִרְחֹק". ראו את הנולד. ראו את העננים והצרות שיבואו, אבל ראו אף את ההרים והגבעות שיפצחו רינה וראו את רגלי המבשר על ההרים. ושני נעריי לא ראו. בחמור שאינו רואה. למה החמור? לפי ש"ידע שור קנהו וְחִמּוֹר אֲבוֹס בְּעֵלְיוֹ יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע". השור יודע שה"אבוס" אינו מקור חייו. יודע, שיש מי שהוא שנותן לתוך האבוס, הוא בעל-הבית שלו, "קָנְהוּ". יותר מזה אינו רואה. מנין יש לו ל"קָנְהוּ", ומי ומי נותן ל"קָנְהוּ" — זה

אינו מעלה על דעתו. לכך הוא שור. והחמור אף זה אינו רואה. הוא יודע שבתוך האבוס יש אוכל ויש מים, הרי האבוס הוא הוא המקור של חייו. והוא שהנביא מוכיח: השור יודע את קונתו, והחמור יודע את האבוס של בעליו, וישראל לא ידע ועמי לא התבונן. ונביאי האמת הצדק ראו מרחוק. ראו העונשים העתידיים לבוא על ידי החטאים. "חֲזוֹן יִשְׁעִיהוּ בְּרִאמוֹן אֲשֶׁר חָזָה עַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם בִּימֵי עֲזִיָּהוּ יוֹתֵם" וכו'. הוא ראה עוד בימי שלוותם של ישראל, בימי מלך מלכים ליהודה וירושלים, כי עתיד להיות "אַרְצְכֶם שְׂמֵמָה" וכו'. והוא שאמרו: "אילו זכיתם הייתם קוראים 'איכה אִשָּׁא לְבַדִּי', כלומר: הייתם מרגישים ורואים, שמתוך זה שיש "טְרַחֲכֶם וּמִשְׁאַכֶם וְרִיבְכֶם" עתיד לבוא החורבן, ועכשיו שלא זכיתם לא ראייתם רק אחרי שכבר היה מאוחר מדאי, אחרי שרברב רא החורבן, אחרי שכבר נאמר "איכה יִשְׁכַּח בְּדַרְוֵי".

3

"לא תכירו פנים במשפט כקטון כגדול תשמעון לא תגורו מפני איש" (א)

(ז')

שנים שבאו לדין, אחד רך ואחד קשה, עד שלא תשמע דבריהם, או משתשמע דבריהן ואין אתה יודע להיכן הדין נוטה - אתה רשאי לומר להם אין אני נזקק לכם, שמא נתחייב חזק ונמצא חזק רודפו. משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה - אי אתה יכול לומר להן איני נזקק לכם, שנא' "לא תגורו מפני איש", [סנהדרין ו: שו"ע חו"מ ריש סי' י"ב].

7

R
כמה
פ"ו

האם והיאך מחייב הספרי לדין לדון במקום פקו"נ?

רבינו הרמב"ם בספר המצוות (לא תעשה רע"ו), כותב: הזהיר הדיין שלא לירא מאדם מזיק הדובר עתק ולא יחתוך עליו הדין והאמת. אבל חייב הוא לחתוך את הדין ולא ישים לב למה שיקרה עליו מן ההיזק מאותו האיש. אמר יתעלה "לא תגורו מפני איש". ולשון הספרי "לא תגורו מפני איש" שמא תאמר מתיירא אני מאיש פלוני שמא יהרגני או את בני שמא ידליק את גדישי או שמא יקצץ את נטיעותי תלמוד לומר "לא תגורו מפני איש".

6

ומקשים העולם שמדברי הספרי משמע שמחוייב הדיין לדון אף במקום שיש לו סכנה שיהרגוהו לו או לבנו וכיוצא בזה מדין "לא תגורו מפני איש", והלא בידוע הלכה היא שפיקוח נפש דוחה כל התורה כולה לבד שלושת העבירות, ואיך כאן מחייב הספרי את הדיין להמשיך ולדון אף במקום סכנה?

ישוב א'

אסור לדיין להמנע מלדון דווקא שאין סכנה ודאית ממש אלא הדין מעלה בליבו כל מיני חששות

בפשטות נראה שכל כוונת הספרי שאסור לדיין להמנע מלדון דווקא שאין סכנה ודאית ממש, אלא שהדיין רוצה להמנע רק מפני חששות שמתיירא שמא יעולל לו הנאשם כך וכך מפני גבורתו ומעשיו הרעים. כלשון הספרי "שמא תאמר מתיירא אני". אבל אם באמת אם יש סכנה ודאית, כגון שאותם רשעים בעלי זרוע מאיימים על הדיין, באופן זה גם להספרי אינו מחוייב להמשיך ולהתעסק בדין, (ועי' גיטין יד:).

16

וכן העלה בשו"ת שבות יעקב (ה"א סימן קמ"ג) שאף אחרי ששמע הדיין את דבריהם, אם יש ספק סכנת נפשות, רשאי הדיין להסתלק מן הדין, ואפילו לאחר שידוע איך הדין נוטה, דאין לך דבר שעומד בפני ספק פיקוח נפש. ומה ששינוי בספרי שאין צריך לחשוש שמא יהרוג את בנו, היינו שהדיין מעצמו חושש כן, אבל אין לו חשש מבוסס. אכן אם יש ספק של ממש כגון שהבעל דין מוחזק לזה, מותר לו להסתלק משום ספק סכנה.

4

ישוב ב'

יש חילוק בין סכנה עכשווית לסכנה עתידית וכשעכשיו אין סכנה הולכים אחרי הרוב וסומכים על הנס

4

אפשר עוד ליישב בס"ד על פי שיטת השדי חמד (פאת השדה, מע' א' אות י"ה) שחידש מתוך דברי שו"ת בניין ציון (סימן קל"ז, בתשו' מהראש"ל כמוהר"א אשכנזי, אך הבניין ציון עצמו בס"ד ד' פקפק בזה מסוגיא דיומא פד:) גבי האיסור להכניס עצמו לסכנה, שמחלק שבמקום שבאותה שעה אין סכנה והחשש הוא רק מפני סכנה שעלולה להיות בעתיד, כיון שעכשיו אין סכנה הולכים אחרי הרוב וסומכים על הנס.

1

ועל פי זה מיישב השד"ח מה ששנה רב ביבי לפני רב נחמן (יבמות יב:) רבי מאיר אומר שלוש נשים משמשות במוך, קטנה מעוברת ומניקה, קטנה שמא תתעבר ותמות, מעוברת שמא תעשה עוברה סנדל מניקה שמא תגמול בנה וימות, וחכמים אומרים אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת ומן השמים ירחפו שנא' (תהלים קט"ו) "שומר פתאים ה'". וצריך עיון היאך התירו וחיבוה חכמים לשמש כדרכה, אפי' שהדבר כרוך בסכנה גדולה? אך לאור האמור מיושב, שאין כאן סכנה עמשוית אלא רק סכנה עתידית, דבזה הולכים אחרי הרוב וסומכים על הנס, (והארכתי בזה בס"ד ב"מעדני יוסף", עניני סכנה ופקר"ג, כת"י, ועח"ל).

6

pe (OS)

11

ולפי זה גם דברי הספרי מיושבים כמין חומר, שאף אם נאמר שמחייב הספרי לדיין להמשיך ולדון אף במקום סכנה ודאית, מכל מקום כיון שעתה אין על הדיין סכנה כלל, וכל החשש הוא רק מפני סכנה עתידית, שאחר כך יהרגוהו לו או לבנו. לכן הולכים בזה אחרי הרוב, שרוב דיינים לא ניזוקים, וסומכים על הנס.

6

ישוב ג'

הוזהרנו להאמין שלא יקרנו שום נזק מצד משפט הצדק כאשר לא נכיר בו פנים **רבינו** יונה בספרו שערי תשובה (שער ג' אות ל"ג, וע"ע אות נ"ט ואות קפ"ח) כותב: "לא תגוהו מפני איש כי המשפט לאלקים הוא" שהוזהרנו בזה להאמין שלא יקרנו נזק מצד משפט הצדק כאשר לא נכיר בו פנים, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (פסחים ה:) שלוחי מצוה אינם ניזוקים לא בהליכתם ולא בחזרתם, וזהו פרוש "כי המשפט לאלהים הוא" - שלא יבואכם נזק בסיבתו. ומתוך דברי יונה מבואר יישוב לדברי הספרי, שיש כאן הבטחה לדיין שלא יסובב לו נזק בסיבת מצות עשיית הדין, וכמוכן שכל זה שייך דווקא אם דן דין אמת כדת וכדין, ולשם שמים.

21

ישוב ד'

כונת הספרי באופן שהדיין אינו יכול לפטור עצמו מן הדין לגמרי אלא רוצה לשנות הדין **בספר** מאזנים למשפט (הר"מ סימן י"ב), הביאו ידידי הרב הגאון אשר אנשיל שוורץ שליט"א בספרו מעדני אשר (גליון קפ"ד, וע"ש עוד מ"ש בזה), מתרץ שכוונת הספרי באופן שאין הדיין יכול להפטר לגמרי מהדין, ומחמת פחד יהיה מוכרח לשנות את הדין ולומר לחייב זכאי, ולזכאי שהוא חייב, דזה היפך דין ודת תוה"ק והוי כעין עקירת הדת שילמדו בני הדור ההדין כך, והוי כשעת שמד דאפילו ערקתא דמסאנא יהרג ואל יעבור. [אך יש להוסיף שחידוש דין זה שנוי במחלוקת הפוסקים ולענין הלכה מותר לדיין לפסוק שלא כדין לומר על חייב שהוא זכאי ולהיפך כשיש סכנת נפשות, כמו שהארכתי בזה בכרם יוסף עמ"ס מגילה (עמ' רע"ו והלאה) ומשם בארה, ע"ש ודו"ק].

26

31

5

בס"ק למגילת מעשי' בחלמי' שכינס ע"כ זקוני' וכו' ושינו הסורה.
 הסס מן שניאל הוא דלכסניו בהדיהו וכעין רוח הקודש היה. וכן
 אית' הסס כחן הקצ"ס כל אחד כו' ואוס על פי הדיבור. ועוד הסס
 לא שניו שוס דבר מווסנעמו אלל שניו הלשון דלל יהסכו למינות.
 וכמו ששניו כך הוא כונת הווקרל כפשוטו. אלל לומר על הפטור
 חייב או להיפך היה ככופר בתורת משה. מה לי דיבור אחד מה לי
 כל הסורה כדליתא צפי' ג' דיוואל אומר רב כל השוכח דבר א' וכל
 תלמודו גורס גלות לבניו. שנאמר ותשכח תורת אלהיך אשר כתיב
 גם אני. אלמלא דדבר אחד מותרה הוא נקרא תורת ה':

9) גם שויעין ויהא צרייט' דלסוק נשנות דצני סורה
 חקכי הסכני. וחייב למסור עליו עליה דלפי מד שינוי דתי' שחלכות
 הרשעי' גזרה עליהם. ולמה לא ייראו חכמים שחלילי חלכות הרשעי'
 עליהם. הלא לא תנאלל דבר קשה כזו לומר צפני האוונות פלחמו
 פעוכין ונהיזקן וסס חייבים. וכי לא היה ראוי לחוש ח'ו לכוס
 שמדות ומורצות דליפוק חיייה. צפרע מלכות הרשעה שכך ומחצתה
 רק להסגולל ולהתפל על שוכליהו. וא"כ היה להם לשנות או שניהם
 חייבים או שניהם פעוכין. אלל ש"מ שחייבים חנו למסור על קידוש
 הסס. ואס ח'ו יסנה הדין סוס ככופר בתורת משה. ונאספנאל חייני
 כגון שהשנים פאלו צפרעי' על כל דין ודין שור של ישאלל שנגח לשל
 ככני ושל ככני שנגח לשל ישאלל. וע"כ השיבו האמת על קדושי
 הסס. כי לא הי' יכולי צדי' לשנות את עלנוס מדין זה. והס דלתי'

= ב.ל. ולא אבה סיחון מלך חשבון העבירונו בו כי הקשה
 ה' אלוקיך את רוחו ואמץ את לבבו למען תתו בידך
 כהיום הזה.

אצל הרוח הזכיר לשון קשה - "הקשה ... את רוחו", ואצל
 הלב לשון אומץ - "ואמץ את לבבו". הביאור בזה על-דרך
 מאמר הכתוב "לב טהור ברא לי אלקים ורוח נכון חדש בקרבי"
 (תהלים נא, יב), דלכאורה מאמר "לב טהור" מורה מכלל דאיכא
 לב טמא.

אך הענין הוא, כי הנפש החוטאת היא על שתי פנים, א'
 שיודע רבונו ומתכוון למרוד בו, מסבת תאות לבו, וזה נקרא
 לב טמא. ב' שהיצר מראה לו פנים להיתר, ונראה לעיניו כי
 דרכו דרך ישרה. כי נתנסך בקרבו רוח עושים עקש ופתלתל, עד
 שאינו מבחין בין טוב לרע, כמאמר הנביא "ה' מסך בקרבה רוח
 עושים" (ישעיה יט, יד). על זה התפלל דוד המלך ע"ה, על הצלה
 משתי אלו: "לב טהור ברא לי", שלא יהיה ח'ו טמא באמת,
 במרד ובמעל, מחמת תאוות, "ורוח נכון", שלא יהיה לו רוח
 עושים, רק יבחין בין טוב לרע.

זהו מה שנאמר "לאמר לאסורים צאו" (ישעיה מט, ט), המה
 האסורים תחת יד היצר, וחוטאים מסבת התאוה, ומתכוונים
 למרוד. "ולאשר בחושך הגלו", מוסב על סוג הב', אשר סיבת
 חטאם הוא העדר הבחנתם, ונראה בעיניהם כדבר המותר, ואז
 יתגלה לעיניהם בדרך הישר. וזהו שאמרו "וטהר לבנו לעבדך
 באמת", היינו, עבודה שהיא ישרה באמת, לא עבודה שהיא
 ישרה בעיני בשר. כי האדם לאשר אינו כי אם בשר ודם, יזדמן
 לו רוח עושים, ויאמר שהוא עובד עבודת הקודש בשלמות,
 ובאמת שקר בימינו.

זהו "ולא אבה סיחון כו'", מחמת ב' סבות הנ"ל, א' כי
 הקשה את רוחו, ונראה לו שזה דרך ישר לעשות כן. ב' "ואמץ
 את לבבו", היינו שהיה לו לב טמא באמת במרד ובמעל. (וזה
 הכלל הנאמר בתורה "חזק ואמץ", כי מאמר חזק היינו להיות

גבור ולא חלש, שלא יהיה חלש ברוחו, רק יבחין דרך הישר,
 ואמץ, שב אל הלב, שלא יהיה בו טומאה מחמת תאוה).

6

ותן חלקנו בתורתך

"יהי מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות".

(אבות פ"ה משנה כ')

הנה נהגו כל בית ישראל לחתום את תפילת העמידה שלש פעמים בכל יום בתפילה זו וכמבואר ברמ"א סימן קכ"ג סעיף א' ובודאי ראוי להתבונן בה ובמהותה.

11
דברי
התורה
ע"פ רבינו

ולכאורה יש לתמוה מה ענין הבקשה ותן חלקנו בתורתך לראשית התפילה שיבנה ביהמ"ק במהרה בימינו ולכאורה בקשות יש כאן ולא הא בהא תלי'.

ודגלים אנו לאמר בכונת תפילה זו דעד אשר יעלה רצון לפניו ית"ש להחזיר שכינתו לציון אין לנו אלא מקדשי מעט בתי כנסיות ובתי מדרשות ואפילו אחד שיושב ועוסק בתורה שכינה שרויה עמו. וכאשר חרב בית המקדש אמר רבי יוחנן בן זכאי "תן לי יבנה וחכמיה" בהבינו שלאחר חורבן הבית כל העתיד של העם תלוי ועומד בתלמוד תורה וחכמיה יבנה, ומן הטעם הזה מסר רבי עקיבא את נפשו בשעת החורבן כדי להרביץ תורה בישראל (ברכות סב י') וכן עשה רבי חנינא בן תרדיון (עב"ז י"ח ו'). וזה שאנו מבקשין "ותן חלקנו בתורתך" וע"י זה נזכה להשראת השכינה בגלותנו.

11

ועוד שמעתי בזה פירוש אחר עפ"י מה שאמרו חז"ל (מנחות ק' ע"א) "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת".

16

אך באמת אין פרושים אלה מתיישבים על הלב לפי פשוטה של תפילה זו דהלא אנו ממשיכים בבקשה "ושם נעבדך ביראה כימי עולם" וכו', הרי שכל התפילה כולה מתייחסת לזמן שבו נזכה שאכן יבנה בית המקדש, והדרא קושיא לדוכתא.

והנראה בזה, דהנה טעות נפוצה היא המחשבה שבחרבן בית מקדשנו איבדנו את עמוד העבודה שהרי בטלו הקרבנות, חשכו המאורות במנורות המאור, הר ציון שמם ושועלים הלכו בו, אך עמוד התורה בעינו עומד וכדקאי

14

קאי, ובאמת אין הדבר כן. אלא כשם שבטלה העבודה כן נסתם חזון התורה והחכמה לבלתי הכר.

וכך כתב אדוננו הגר"א בהקדמה לתיקוני הזוהר בביאור הפסוק במגילת איכה "מלכה ושריה בגויים אין תורה" (איכה ב' ט') "והענין כמ"ש כי לא המטיר כו' ואדם אין כו' דאדם הוא הצדיק להשקות את האדמה הן ע"י מטר הן ע"י נהרות שעושה לה יאורין והנה כשהאדם מהיר ומצליח במלאכתו אז משקה אותם משא"כ בלא"ה אז היא שותה ממנה מה שהשקו אותה הראשונים ונשאר בה וכ"ה בצדיק דלעילא וכ"ה בתורה שעתה אין אנו מקבלין שום דבר חדש בתורה כמו בזמן בהמ"ק אלא מה שאנו מוצאין כתוב בספרי הראשונים ובזמן בהמ"ק היו משקים לתורה וכמ"ש על ר"ע דברים שלא נתגלו למרע"ה כו' ודריש על כל קוץ וקוץ וזו היא השקאת התורה משא"כ עתה מלכה ושריה וגו' אין תורה ואין לנו אלא ספיחי הראשונים הלואי (שנוכל) להבין דבריהם".

24

31

הרי לן מדבריו דבחורבן בית המקדש נסתמו מעינות החכמה ושוב אין מעין התורה מתגבר ועולה, ואין בידנו אלא לחזור ולשנן מה שנחילו לנו אדירי התורה בזמן שרוח הקדש שרתה עליהם מתוך לשכת הגזית.

28

ונראה בדרכו ליישב מה שתמה הכסף משנה (פ"ב מהלכות ממרים ה"א) למה אין ביד האמוראים לחלוק על התנאים, ועי"ש שנדחק מאד בדבר, ועיין מש"כ במנחת אשר דברים (סימן כ"ו).

17

ולפי המבואר נראה דכיון דראשוני התנאים עוד זכו לשבת בלשכת הגזית ורוח הקודש הופיעה עליהם והשכינה שרתה בבית מדרשם, ותלמידיהם אחריהם זכו לשאוב מבאר תורתם, אבל תקופת האמוראים כל כולה באפילה נוסדה לאחר חורבן ביהמ"ק כאשר נסתם חזון, ומשוי"כ אין בידם לחלוק על תורתם של התנאים.

וראה נא מה שכתב הרמב"ם בפ"א ה"א מהלכות ממרים "בית הדין הגדול שבירושלם הם עיקר תורה שבעל פה, והם עמוד ההוראה ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל, ועליהם הבטיחה תורה שנ' על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה" ולמדנו מדבריו דבית דין הגדול היושב בלשכת הגזית במקום השראת השכינה ורוח הקודש נוספת עליהם הן הם "עיקר תורה שבעל פה" והן הם עמוד ההוראה לכל בית ישראל.

ועוד יש ללמוד מדבריו ולדייק בהם "ועליהם הבטיחה תורה... אשר יאמרו לך תעשה וכו'". ויש לתמוה לכאורה איזה הבטחה יש כאן, הלא אין כאן אלא צווי

ואזהרה, ונראה מזה דלא רק מצוה יש לשמוע בקול ביה"ד הגדול אלא יסוד מצוה זו בהבטחה שהשכינה עמם והלכה כמותם בכל מקום וכאילו שכינה מדברת מתוך גרונם, ומשוי"כ מצווים כל ישראל לקבל מרותם וכל החולק עליהם זקן ממרא הוא.

ונראה דזה הטעם שלא דנים דיני נפשות לאחר חורבן הבית, ואף שגזה"כ הוא, נימא בה מילתא בטעמא, דרק כל עוד בית הדין הגדול עמוד ההוראה יושב במקום השכינה ותורת אמת היתה בפיחו וממנו יצאה לכל העולם כולו, אפשר לדון דיני נפשות, אך בחורבן הבית שבו נסתם החזון ובטל "עיקר תורה שבע"פ" ורבו הספיקות בישראל שוב אי אפשר לדון ד"נ, דכשיש ספק קל שבקלים, אין לאבד נפש מישראל.

וכל עוד עומד הבית על תילו ובתפארתו, הכהנים בעבודתם, הלויים בדוכנם, וגדולי ישראל ראשי הסנהדרין הגדולה בתורתם, והבית הזה היה מרכז התורה והעבודה לכל בית ישראל, ומכל העולם כולו הביאו אליו את כל הדבר הגדול, וכל הדבר הקשה (עיין במש"כ הגר"ז עה"ת בשלח) והוא אשר העמיד תורת אמת ודת אמת לכל בית ישראל.

והוא שאנו מבקשים שיבנה ביהמ"ק במהרה בימינו, ואז נזכה ותן חלקנו בתורתך מחד גיסא, ושם נעבדך ביראה כימי עולם מאידך גיסא, התורה והעבודה יחזרו אלינו בכל הודם והדרם.

6
12
ע

1

16

4

26

17

8